

КЊИЖЕВНА НАГРАДА „БЕСКРАЈНИ ПЛАВИ КРУГ”

ВЛАДИМИР ПИШТАЛО

СУМАТРАИЗАМ И АНТИГЛОБАЛИЗАМ

Недавно, после читања у Крушевцу, у публици је устао човек и почео да говори о суматраизму. Верујем да је био узбуђен. Показао је обема рукама пред себе и рекао:

– Ти далеки врхови Урала. Они су овде.

У Првом светском рату свет је био рањен. Црњански је имао потребу да га помилује. Џозеф Кемпбел је рекао да ако не искусиш вечност у тренутном, нећеш је никад ни осетити. Бескрај можеш јурити као пас реп, али га нећеш срести ако га не искусиш у свом простору. Живот није другде, већ су сви животи овде. То је мистична свеповезаност света коју је Црњански осећао. Све реке су свете. Дунав је Ганг и Сава је Јордан. То је сугерисао песник.

* * *

Са Шумановићевог портрета гледа нас леп младић сличан оном на чувеној фотографији са два слапа косе. Младић се зове Милош Црњански. Један ревер му је црн, други плав, кравата је црна а кошуља плава. Угао уста као да затеже удицу. И беоњаче и шаренице у очима су сиве. Слика је подељена између светлости, која је плаве боје, и сенке. Око на тамној страни је светло. У њему је мала црна зеница. Око на светлој страни слива се са слепоочницом. Пола тог човека види најпрецизније, пола не види ништа. Из њега још зјапи рат.

Клопарао је воз који га је враћао кући. Звиждале су даљине.
Младић је желео да помилује рањени свет.

Далека брда и ледене горе.

Био је одређен трешњевим цветовима са друге стране планете.
Осећао је лептиров ефект.

Одјекивао је и одјекивао и одјекивао.

Његова нова поезија одбацивала је све хигијенске дужности.
Протумачене мисли. Стихоклепачку разбирину.

Од крхотина Црњански је склопио авангардни покрет – сума-
траизам. Описао је како се то десило:

Крај мене су, тог дана, пролазили Сенегалци, Анамите; срео сам
једног свог доброг друга, који се враћао из рата. Кад га запитах откуд
долази, он ми рече: из Букхаре! ... Сећао сам се како ми је мој друг
описивао неке снежне планине Урала, где је провео годину дана
у заробљеништву. Он је дуго, и благо, описивао тај крај на Уралу.

Плава мора, и далека острва, која не познајем, румене биљке
и корали, којих сам се сетио ваљда из земљописа, једнако су ми
се јављали у мислима...

Осетих сву нашу немоћ, сву своју тугу. „Суматра”, прошаптах,
са извесном афектацијом.

Неки војници су прелазили са крова на кров вагона.

Гле, како су и боје, чак тамо до звезда, исте, и у трешања, и у
корала! Како је све у вези, на свету. „Суматра” – рекох, опет, подру-
гљиво, себи.

Црњански је доживео велику измештеност и мистичну пове-
заност.

И осећај потраге.

Записао је

Али у души, дубоко, крај свег опирања да то признам, ја сам
осећао неизмерну љубав према тим далеким брдима, снежним
горама, чак тамо горе до ледених мора. За она далека острва, где
се догађа оно што смо, можда, ми учинили. Изгубио сам страх од
смрти. Везе за околину. Као у некој лудој халуцинацији, дизао
сам се у те безмерне, јутарње магле, да испружим руку и помилу-
јем далеки Урал, мора индијска, куд је отишла румен и са мог
лица. Да помилујем острва, љубави, заљубљене, бледе прилике.
Сва та замршеност постаде један огроман мир.

* * *

Песма о Три Света је метафора потраге и наде, роман о вели-
ком плавом кругу, и о бачености у постојање.

Роман је писан слободним стихом.

Главна јунакиња, Озана Болица, рођена је у Перасту у време кад је био венецијанска колонија. Почетком 18. века отели су је гусари. Она је против своје воље упознала северну Африку, Нову Француску и Нову Енглеску. Није била на Суматри. Али јесте у Венецији, Тунису, Монтреалу. У сваком свету би јој дали ново име. Међу јунацима храбрим да убију, Озана Болица је била храбра да разуме.

Отварале су јој се очи по телу. Све је видела као облике себе. Таква искуства нису дата киклопу.

Песма о Три Света је прича о ватрама и сукњама. О лудилу, о вештицама. О дивљацима и чипканим крагнама. О империји. О господарима и учитељима. О Европи, Африци и Америци. О Венецији, Тунису и Салему. Све је то одјекивало и одјекивало и одјекивало. Венеција у Боки. Бока у Тунису. Тунис у Америци. Новом Свету. Нови свет у брдима изнад Боке.

Црњански је рекао:

Пуштамо да на нашу форму утичу форме космичких облика: облака, цветова, река, потока.

Озана Болица је рекла:

Била сам галеб и тукла сам се са гаврановима. Бонаца и невера. Словинка и Венецијанка. Индијанка и Маварка. Племкиња и дивља жена. И кентаур. И сирена.

Рекла је:

Схватала сам крвљу, учила сам брзо, савијала сам се према енергијама као биљка према сунцу. Постојала је пукотина у обмани. Искре у људима су се препознавале.

Дух далеког индонежанског острва се из авангарде прелио у стварност, из поезије у прозу. Песма о Три Света је инспирисана суматраистичким духом. То је оно што се назива глобални роман.

Новим темама и даље треба нови ритам.

Дубоки увиди нису тренутни.

Суматраизам не може проћи.

Он и даље одјекује. И одјекује. И одјекује.

* * *

Да, свет је свеповезан. Културне вредности се мењају као роба за злато. Али да ли се та размена обавља под условима равноправности? С тим би се било тешко сложити. После пада Вавилонске куле заједнички језик није умро. Искре су остале у људима. Опстао је сан о универзалности у условима поделе и сукоба. Свака држава се поноси својом културом као свитац гузицом. А свака култура је неодвојива од свог варварства. Културни међуутицаји се обављају под условима веће моћи једних и мање моћи других. Тога просто морамо бити свесни. Културна размена не може бити диктат. Песма О Три Света је суматраистички али антиколонијални роман.